

iqtisodiyotning yetakchi tarmog‘i ekanligiga sababdir. Ushbu sohalarga ta‘sir qiluvchi barcha omillar raqamli va texnologiya bilan bog‘liq, shuning uchun ular minimal moliyaviy mablag‘ va texnik xizmat ko‘rsatishni talab qiladi, shuning uchun katta foyda va moliyaviy o‘shishga olib keladi. Elektron tijorat usullari bozorning kengayishiga imkon berdi va onlayn-banking vositalari bu o‘shish va rivojlanishga yanada ko‘maklashdi, bu esa raqamli iqtisodiyot va uning yorqin kelajagi uchun kuchli poydevor yaratdi, global miqyosda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- T., Zimon, D. va Kaczor, G. (2019). Hosildorlik va samaradorlikni boshqarish xalqaro jurnali. Transchegaraviy elektron tijorat: iste‘molchilarning xorijiy veb-saytlarda xarid qilish niyati. Internet tadqiqoti, 29(6), 1256-1279. Lamba, D., Yadav, D.K. va Barve, A. (2020). Loyqa-analitik ierarxiya jarayonidan foydalangan holda elektron tijorat ta‘minot zanjirining teskari logistikasidagi to‘siqlarga ustuvor ahamiyat berish. Elektron tijorat tadqiqotlari, 20(2:SI), 381-403. Lin, X., Chjou, Y.-V. va Xie, V. (2020). Raqobatga ega elektron tijorat platformalari uchun narxlar va mahsulotlarni birlashtirish strategiyalari. Yevropa operativ tadqiqotlar jurnali, 283(3), 1026-1039. Mentsiev, A. U., Anzorova, A. I., Abubakarov, M. V., Cheldieva, Z. K., Sugarova, V. B. (2019). Checheniston Respublikasida elektron tijorat: hozirgi holat, muammolar va yechimlar. Mintaqaviy ekstensiv rivojlanish omillari xalqaro sessiyasi materiallari (FRED 2019), 113, 261-266. Mentsiev, A. U., Engel, M. V., Tsamaev, A. M., Abubakarov, M. V. va Yushaeva, R. S.-E. (2020). Raqamlashtirish kontseptsiyasi va uning zamonaviy iqtisodiyotga ta‘siri. Far East Con xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari (ISCFEC 2020), 128, 2960-2965. Mentsiev, A. U., Xaliev, M. S.-U., Guzueva, E. R., Ashaxanova, M. Z. (2020). Raqamlashtirish iqtisodiy munosabatlarni shakllantirishning yangi bosqichi sifatida. Far East Con xalqaro ilmiy konferensiyasi materiallari (ISCFEC 2020), 128, 3096-3100*

RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNING MINTAQALARINING RAQOBTARDOSHLIGINI OSHIRISH BILAN O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

D.U.Omonov

A.I.Usmonov, talaba

Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti

Birinchi marta 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte "Raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritgan bo'lsa, hozirda bu istilohni butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar - deyarli barcha kasb egalari qo'llamoqda. Raqamlashtirish jahon iqtisodiyotining o'sishiga olib keladi, masalan, nufuzli McKinsey Global Institute konsalting kompaniyasining hisob-kitoblariga ko'ra, eng yangi raqamli texnologiyalardan foydalanish 2025 yilga borib yalpi ichki mahsulot (YalM) o'sishiga olib keladi. Butun dunyo bo'ylab. 3-6 trillion dollarni tashkil etadi Kompaniyaning hisob-kitoblariga ko'ra, 12 turdagi yuqori texnologiya (mobil Internet, ilg'or robototexnika, bulutli texnologiya, qayta tiklanadigan energiya, Internet of Things (IoT) ma'lumotlari) bu o'sishga hissa qo'shadi. simsiz uzatish, harakatchanlik va sun'iy intellekt va boshqalar). Ayni paytda butun dunyo bo'ylab yirik kompaniyalar raqamlashtirish haqiqatidan xabardor va bulutli texnologiyalar va tarmoq

infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo'yicha ko'rsatmalarga ega. Raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish iste'molchilar, davlat, umuman, jamiyat uchun katta imkoniyatlar ochib beradi.

Raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash bo'yicha dunyoning yetakchi davlatlari qatorida Singapur, Xitoy, Janubiy Koreya, Yangi Zelandiya va Daniya bor. Bu mamlakatlar raqamlashtirish va yuqori texnologiyalarni shakllantirish sohasida salmoqli tashabbuslar bilan chiqdi. Misol uchun, Singapur 2014-yilda o'zining "Aqlli millat" konsepsiyasini asoslab berdi va korxonalarini yuqoridagi konsepsiyani amalga oshirishga taklif qildi. "Aqlli xalq" konsepsiyasi - aholining kundalik hayotiga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan davlatning ishbilarmonlik ruhi. Ushbu konsepsiyani amalga oshirishda nafaqat yirik kompaniyalar, balki kichik va o'rta biznes ham ishtirok etdi. "Aqlli" datchiklar bilan shahar bloklari. Jihozlangan - ular elektr energiyasi, suv va boshqa ko'rsatkichlarning real vaqt iste'molini nazorat qiladi. Olingan ma'lumotlar hukumatga suv iste'molini yaxshilash va shaharga toza suv olib keladigan.

Malaziyaga qaramlikni kamaytirishga yordam beradi. Sensorlar, shuningdek, fuqarolarga resurslardan foydalanishni kuzatish imkonini beradi va dastur ishtirokchilari birinchi navbatda uy-joy, sog'liq (bemor uydan chiqmasdan yordam oladi, shifokor bilan masofadan aloqa qiladi) va transport tarmog'i (uchuvchisiz transport vositalari va avtobuslar) bilan shug'ullanadi. Virtual Singapur deb nomlangan yagona ekotizimni tashkil qiladi. Raqamli iqtisodiyot hozirgi mavjud sohalarning yarmidan ko'prog'ida beqiyos o'zgarishlar keltirib chiqarishi ta'kidlanmoqda. Jumladan, Jahon banki ekspertlari fikricha, tezkor internetdan foydalanuvchilar sonining 10 foizga ko'payishi milliy iqtisodiyotni yalpi hajmini har yili o'rtacha 0,4-1,4 foizga oshirish imkonini beradi. Shuningdek raqamli iqtisodiyot - bu noldan boshlab yaratilishi lozim bo'lgan qandaydir boshqacha iqtisodiyot emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellari yaratish, ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga ko'chirish deganidir. Bu tizimning asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

- yuqori darajada avtomatlashtirilganlik;
- elektron hujjat almashinuvi ;
- buxgalterlik va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi;
- ma'lumotlar elektron bazalari;
- CRM (mijozlar bilan o'zaro munosabat tizimi) mavjudligi;
- korporativ tarmoqlar.
- Qulayliklari esa:

1. To'lovlar uchun xarajatlar kamayadi (masalan, bankka borish uchun yo'lkira ga boshqa resurslar tejaladi).
2. Tovarlar va xizmatlar haqida ko'proq va tezroq ma'lumot olinadi.
3. Raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlari katta.
4. Fidbek (iste'molchi fikri)ni tez olish hisobiga tovar va xizmatlar jadal takomillashtiriladi.
5. Tezroq, sifatliroq, qulayroq.

Chunonchi, mamlakatimizda "Elektron hukumat" tizimini joriy etish raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, uning asosiy maqsadi ma'muriy tartib va taomillardan o'tishni soddalashtirish, aholi turmush sifatini oshirish, investitsiya va ishbilarmonlik muhitini yaxshilashga qaratilgan. Raqamli iqtisodiyotga bo'lgan qiziqish jamiyat va iqtisodiyotda ro'y bergan jiddiy o'zgarishlar tufayli sezilarli darajada o'sdi. Zamonaviy texnologiyalar va platformalar mijozlar, hamkorlar va davlat tashkilotlari bilan shaxsiy muloqotni minimallashtirish hisobiga korxonalar va jismoniy shaxslarga xarajatlarni qisqartirishga yordam berdi, shuningdek, o'zaro muloqotni yanada tez va oson yo'lga qo'yishga imkoniyat yaratdi. Natijada tarmoq resurslariga asoslangan, raqamli yoki elektron iqtisodiyot paydo bo'ldi.

«Raqamlashtirish» so'zi aslida yangi atama bo'lib, innovatsion boshqaruv va ish yuritish jarayoniga IT yechimlarning jalb etilishini, buning samarasi o'laroq esa internet buyumlardan tortib, elektron hukumatgacha bo'lgan barcha tizimlarda axborot texnologiyalarini qo'llashni ko'zda tutadi. Iqtisodiyotning raqamli segmentiga tegishli bosh manba – traxzaksion sektorning o'sishidir.

Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich YaIMning 70 foizdan ortiq miqdorni tashkil etib, davlat boshqaruvi, konsalting va informatsion xizmat ko'rsatish, moliya, ulgurji va chakana savdo, shuningdek, xizmatlar sohasini (kommunal, shaxsiy va ijtimoiy) birlashtiradi. Iqtisodiyot diversifikatsiyasi va dinamikasi qanchalik yuqori bo'lsa, mamlakat ichida va tashqarisida noyob axborotlar aylanmasi shunchalik ko'p, milliy iqtisodiyotlar ichida axborot trafigi esa shu qadar salmoqli bo'ladi. Shu bois ishtirokchilar soni ko'p va IT xizmatlar keng tarqalgan bozorlarda raqamli iqtisodiyot jadal sur'atlarda rivojlanadi. Ayniqsa, bu – transport, savdo, logistika va shu singari internet bilan faol ishlovchi sohalarga cheksiz qulayliklar yaratadi. Ayrim tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ularda elektron segmentning ulushi YaIMning 10 foiziga yaqinlashib, 4 foiz aholi bandligini ta'minlaydi.

Eng ahamiyatlisi, bu ko'rsatkichlar barqaror tarzda o'sib boradi. Shubhasiz, raqamli iqtisodiyotning samaradorligiga nafaqat axborot texnologiyalarining qamrovi va infratuzilmaning mavjudligi, balki ishbilarmonlik muhiti, inson kapitali va muvaffaqiyatli boshqaruv instrumentlari kabi standart iqtisodiy mezonlar ham ta'sir ko'rsatadi. Binobarin, iqtisodiy taraqqiyot aynan ularga tayanadi, bu esa ushbu mezonlarning raqamli iqtisodiyot rivojlanishida avvalgiday muhim o'rin tutishini bildiradi. Hozir butun dunyo bo'ylab yangi servislar va biznes modellarni yaratish uchun IT instrumentlardan foydalanadigan eski va yangi kompaniyalar aksariyat sohalarda yetakchi bo'lgan kompaniyalarga kuchli raqobat tug'dirmoqda.

Prognozlariga ko'ra, yaqin yillarda makroiqtisodiyot «lean production», addiktiv, nano va biotexnologiya mezonlariga tayanadigan ishlab chiqaruvchilarga qattiq bog'liq bo'lishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan oqilona boshqaruv uchun zarur hisoblangan axborot ko'lami ham ortib boradi, ishlab chiqarish va fuqarolar muloqoti, biznes va davlat organlarini boshqarish tuzilmasi esa jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi.

Quyidagilar bunda ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot yo'lga bosqichma-bosqich chiqish uchun asosiy shart va omillar sifatida ko'rsatilmoqda:

axborotlashtirish va davlat boshqaruvi organlari hamda munitsipal xizmatlarni integratsiyalash hisobiga elektron hukumat va raqamli shahar konsepsiyalarini tatbiq etish;

yangi texnologik avlodagi mahsulotlarni yalpi ishlab chiqarish (pilotsiz avtomobillar va boshqalar singari);

o'ziga xos bezak va qurilish materiallari yordamida «aqlli» va ekologik uylarni barpo etishga oid g'oyalarni amalga oshirish;

outsorsing, o'zini band etish va boshqalar orqali bandlikning muqobil shakllarini keng targ'ib qilish;

muayyan vazifalarni bajarish uchun ishchi-frilanserni izlashga xizmat qiladigan professional tarmoqlarni yaratish.

Yuqoridagilar barchasi biznesga ishlab chiqarish va boshqaruvda tovar va elektron xizmatlar integratsiyalanadigan zamonaviy platformalar yordamida xarajatlarni qisqartirishga imkoniyat beradi. Birinchi galda bu masala xizmatlar buyurtmasi integratsiyasi, resurslardan birgalikda foydalanish, kontragentlarni tanlash, elektron savdoni yuritish, to'lovlar va boshqalarga tegishlidir. Texnologik raqamli muhit – bu yuridik va jismoniy shaxslar hamkorlikdagi faoliyat uchun butunlay yangi muloqotni yo'lga qo'yadigan «akvarium» hisoblanadi. Axborot texnologiyalari korxonalariga butunlay yangi, yanada jadal ish sur'atlarini o'zlashtirish hamda xizmat va mahsulotlar shaklini xilma-xillashtirishga imkoniyat yaratadi. Bundan tashqari, tadqiqotchilar qisqa saqlanadigan mahsulotlarning bozorga chiqarilishi haqida ham gapirishmoqda.

Xizmat ko'rsatish sohasi haqida gapiradigan bo'lsak, axborot texnologiyalari ko'plab kundalik vazifalarni hal qiladi, buning natijasida esa yirik ko'lamdagi amallar tezroq, arzonroq, qulayroq va o'rtadagi vositachilarsiz bajariladi. Elektron savdo, internet-banking va boshqa shu kabi zamonaviy yo'nalishlar kundan kunga rivojlanib bormoqda. Natijada daromadni oshirish uchun aksar sohalarda avtomatik tarmoqli servislar (masalan, sifatli veb-sayt yoki mobil ilova kabi) biznesdagi vositachilar o'rnini egallamoqda. Buning samarasi o'laroq biznes xizmatga belgilangan narxlarni sezilarli darajada tushirishi, makroiqtisodiy yo'nalishda esa yakka ishlab chiqarish va noto'liq bandlik ko'rsatkichlari o'sishi mumkin. Shuningdek, kraudfanding va kraudsorsing kabi yo'nalishlar ham hozirda yangi iqtisodiy texnologiyalar sirasiga kiritilmoqda.

Iqtisodchilarning fikriga ko'ra, ayni vaqtda bu kabi o'zgarishlar natijasida qo'shimcha qiymatni chiqarib olish amaliyotiga asoslangan iqtisodiyot hamkorlik va manfaatlarni baham ko'rish («sharing-economy») iqtisodiyotiga almashmoqda. Bu esa bozordagi raqobat o'z o'rnini o'zaro manfaatli kooperatsiyaga va hamkorlikka faol bo'shatishi, shu bilan birga, vertikal muloqotdan o'zaro teng munosabatlar va bir-birini to'ldiruvchi xizmatlarga o'tishiga umid uyg'otadi. Taxminlarga ko'ra, bu servislarning sonining ortishi va xizmatlarga doir elektron savdo hajmining o'sishida o'z aksini topadi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishdagi eng muhim jihat va bir vaqtning o'zida eng murakkab bosqich – bu ishbilarmonlik muhitini soddalashtirish hamda odamlar va biznesning davlat bilan muloqotiga sarflanajak xarajatlarni maksimal

qisqartirishdir. Shundan keyin tomonlarning davlat va xususiy sektor doirasida tashkilotlararo (multiagent) muloqotni yo‘lga qo‘yish talab etiladi. «Bittadan-bittaga» va «bittadan-ko‘pga» muloqot formulasidan «ko‘pdan-ko‘pga» formulasiga o‘tiladigan raqamli iqtisodiyot platformalari ushbu jarayonning eng muhim bo‘lagi hisoblanadi. Ushbu sohadagi siljishlar davlat ko‘magida kichik va o‘rta biznesga mos keladigan konsalting va texnik tashkilotlarni rivojlantirish orqali, iqtisodiyotning real sektoridagi vaziyatni avtomatik tarzda keskin o‘zgartiradi (va mazkur sohalarda tuzilmaviy islohotlarga turtki beradi) va innovatsion iqtisodiyot uchun shart-sharoit yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

*Sh. Yuldoshmaxmudov Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari Toshkent-2022[1]
www.lex.uz.[2]*

Гулямов С.С. va boshqalar. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. Toshkent “Iqtisod Molia” nashriyoti, 2019. 396 bet.[3]

Аюпов Р.Х., Балтабаева Г.Р. Ракамли валюталар бозори: инновациялар варивожланиши истикболлари. –Т: “Фан ва технология” nashriyoti, 2018, 172 бет.[4]

ЛанидусЛ.В. Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией. –М.: ИНФРА-М, 2017. -281 с.[5]

DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN AND ITS IMPACT ON REGIONAL COMPETITIVENESS

*A. Boboyev, student
Fergana presidential school*

This thesis delves into the transformative power of Uzbekistan's digital economy, strategically bolstered by data-driven policies, in elevating regional competitiveness. The digital economy, characterized by its technological underpinnings, is actively reshaping Uzbekistan's economic landscape. As Uzbekistan forges its path in embracing the digital future, it unlocks a multitude of advantages: increased connectivity, innovation, and an elevated standing in the realm of regional competitiveness. This study employs concrete statistics and diverse references to elucidate the integral relationship between Uzbekistan's burgeoning digital economy and its influence on regional competitiveness.

The digital economy stands at the forefront of economic progress and is poised to revolutionize Uzbekistan's economic terrain. Driven by cutting-edge technology, it represents a game-changer in terms of innovation, efficiency, and regional competitiveness [1].

Uzbekistan's digital economy encompasses various facets, including e-commerce, digital literacy, e-government initiatives, and technological innovation. The strategic combination of these elements has led to transformative outcomes that resonate at a regional level, driving Uzbekistan's increased regional competitiveness [2].

Specific Statistics:

Digital Literacy and Workforce Development: Uzbekistan's investment in digital literacy programs has resulted in a significant upskilling of the workforce. With over